

О. Т. Шевченко*

ТРАДИЦІЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЕКСТРАДИЦІЙНОЇ ПРАВОЗАСТОСОВЧОЇ ПРАКТИКИ

Інститут екстрадиції, маючи довгий і складний шлях свого розвитку, тривалий час мав локальний і переважно політичний характер, стабільно залишаючись суто політичним засобом реалізації державних інтересів і формою розправи із політичними супротивниками. Вимоги видачі, як правило, “спричинялися випадковими політичними обставинами. Зазвичай вони пред’являлися з боку найсильнішої слабкій державі, а відмова служила приводом до війни. Наполягали на видачі навіть не політичних злочинців, але в більшості випадків політичних ворогів, від яких вигідно було позбутися”¹. Із середини ХІХ ст. з’являється усвідомлення необхідності боротися спільними силами проти злочинців, що робили не політичні, а загальнокримінальні діяння. Завдяки договорам, що укладаються з цією метою, видача нарешті наповнюється своїм справжнім змістом, перетворюючись у дійсний акт правової допомоги (що одна держава надає іншій) у галузі міжнародного спілкування².

У сучасних умовах забезпечення ефективної і обґрунтованої екстрадиції, спрямованої на те, щоб розшукувані за вчинення злочинів особи постали перед судом або відбули покарання, є складною й актуальною проблемою динамічного процесу співробітництва держав по боротьбі зі злочинністю. Проблема ускладнюється тим, що повноцінне функціонування інституту залежить від багатьох факторів правового, політичного й економічного характеру, зокрема: якості законодавчої й договірної бази, пріоритетів державної кримінальної політики, особливостей національної політико-правової системи, можливостей матеріальних ресурсів, рівня правової культури тощо).

За елементарним визначенням видача може розглядатися як взаємоузгоджена на основі міжнародних договорів і загальних принципів права передача державою фізичної особи, яка перебуває під її юрисдикцією, іншій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання обвинувального вироку, який набув чинності³. Екстрадиція — це право, а не обов’язок держави (універсальної норми, що зобов’язує держави здійснювати екстрадицію, не існує), однак уже багато держав зв’язали себе зобов’язаннями здійснювати екстрадицію на основі двосторонніх та багатосторонніх договорів⁴.

Крім міжнародних договорів, правовою основою для екстрадиції можуть бути спеціальна (*ad hoc*) угода, принцип взаємності або ввічливості, підкріплені, як правило, внутрішнім законодавством: держави включають певні норми про екстрадицію до національних конституцій, кримінального та кримінально-

© Шевченко О. Т., 2007

* професор кафедри міжнародного права і порівняльного правознавства Київського міжнародного університету, кандидат юридичних наук

¹ Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов: В 2 т. — СПб., 1883. — Т. II. — С. 384.

² Див.: Бойцов А. И. Выдача преступников. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. — С. 17.

³ В різний час проблеми визначення поняття видачі торкалися І. Бліщенко, А. Бойцов, С. Беляев, Р. Валєєв, С. Вихрист, Л. Галенська, В. Грабар, І. Козаченко, І. Лукашук, Є. Ляхов, Л. Моджорян, В. Панов, Н. Сафаров та інші науковці, доктринальні підходи яких різняться.

⁴ З метою уніфікації світової договірно-правової практики в галузі екстрадиції при укладанні відповідної екстрадиційної угоди держави можуть орієнтуватися на Типову угоду про видачу, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1990 р. у її резолюції 45/116.

процесуального законодавства, спеціальних нормативних актів. Сама практика прийняття законодавчих законів про екстрадицію має тривалу історію. Так, уперше закон про видачу був прийнятий у 1833 р. у Бельгії, потім аналогічні закони прийняли Великобританія (1870 р.), Нідерланди (1875 р.), Швейцарія (1892 р.), Росія (1911 р.), Франція (1927 р.), Німеччина (1929 р.) й інші держави⁵. Сьогодні екстрадиційні закони діють у Австрії, Азербайджанській Республіці, Бельгії, Німеччині, Великобританії, Канаді, у Франції, в Ізраїлі, Індії, Іспанії, Швеції, Ісландії, Коста-Ріці, Португалії й інших країнах. Результати порівняльного аналізу сучасного екстрадиційного права дають фахівцям підставу стверджувати, що “національні закони базуються в основному на одних і тих самих вихідних, базисних правових принципах з урахуванням деяких особливостей, що випливають із власних правових традицій, специфічних рис правової системи держав та ін.”⁶.

Таким чином, порядок здійснення екстрадиції в кожному конкретному випадку визначається внутрішнім законодавством запитуючої держави, яке, як правило, регламентує відповідні підстави, вимоги, строки, процедури та механізми. Так, у ст. 10 Кримінального кодексу України (далі — КК України) йдеться про видачу осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочину, та передачу засуджених осіб. Це окремі правові інститути, які слід відрізнити й аналізувати з урахуванням міжнародних угод і загальноєвропейських принципів міжнародного права, а саме: Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р., Додаткові протоколи від 15.10.1975 р. та 17.03.1978 р. до Конвенції, Європейська конвенція про передачу засуджених осіб від 21.03.1983 р., Додатковий протокол від 18.12.1997 р. до Конвенції (Україна є учасницею цих договорів). Порядок виконання цих конвенцій на території України визначається Інструкцією про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства, затвердженої наказом Міністерства юстиції України, Служби безпеки України, Верховного Суду України, Державного департаменту України з питань виконання покарань, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України від 29.06.1999 р.

Результат практичного здійснення інституту залежить від сукупності багатьох чинників, зокрема: громадянином якої держави є особа, яка видається, де в цей час вона перебуває, який злочин вчинила тощо. Як правило, питання про видачу вирішуються з поєднанням територіального (місця вчинення діяння і місця перебування особи) і персонального (громадянства злочинця) принципів. Вочевидь, держава може вимагати видачі, коли:

— особа, яка видається, є громадянином цієї держави (громадянство визначається під час ухвалення рішення стосовно видачі правопорушника; однак, якщо відповідна особа вперше визнається громадянином запитуваної держави, впродовж періоду від моменту ухвалення рішення і до моменту передбаченої видачі, запитувана держава може скористатися правом відмовити у видачі своїх громадян);

— діяння вчинено на її території (повністю або частково, або в місці, що розглядається як її територія);

⁵ Див.: Von Moock M. Auslieferungsrechtliche Probleme an der Wende vom 19 zum 20 Jahrhundert. — Nomos, 2001; Родионов К. С. Закон Российской Империи 1911 г. об экстрадиции // Государство и право. — 2003. — № 7.

⁶ Сафаров Н. А. Институт экстрадиции (выдачи): опыт национально-правовой регламентации // МЖМП. — 2005. — № 2. — С. 121.

— діяння спрямовано проти цієї держави і завдало їй шкоди.

Незважаючи на те, що екстрадиція завжди була можливою на основі принципів взаємності або ввічливості, багато держав воліють екстрадувати тільки до тих країн, з якими у них є договірні відносини. Вважається, що дана договірна перевага сприяє здійсненню більш обґрунтованої та прогнозованої екстрадиції, особливо між державами з великим обсягом взаємної правозастосовчої практики.

Там же, де екстрадиція ґрунтується лише на принципах взаємності або ввічливості, питання вирішується на розсуд сторін. Деякі держави вже внесли необхідні зміни до національного законодавства, що дозволяє їм здійснювати видачу на основі принципу взаємності з державами, для яких наявність екстрадиційної угоди не є обов'язковою умовою для здійснення акту видачі⁷. Зокрема, у національному законодавстві кола держав (Азербайджанської Республіки, Республіки Білорусь, Ізраїлю, Російської Федерації, Швейцарії тощо) діє положення про те, що запит про екстрадицію задовольняється лише у випадку, якщо запитуюча держава забезпечує взаємність. У будь-якому випадку національний закон як єдиний надійний юридичний інструмент за відсутності екстрадиційної угоди може сприяти гармонізації позицій держав з цього питання й помітно розширювати їх екстрадиційну практику.

Таким чином, коли угода між зацікавленими сторонами існує, проблема екстрадиції розв'язується достатньо чітко. Проте такої угоди може не бути або вона є недостатньою для розв'язання конкретної ситуації. Зокрема, перешкодою для екстрадиції може бути суттєва різниця в мірах покарання за кримінальним законодавством двох держав, а також їхнього побоювання, що одна зі сторін буде застосовувати до особи, яка видається, катування та інші жорстокі, нелюдські або принижуючі гідність види поводження та покарання тощо.

Крім того, інститут тісно пов'язаний з питаннями дотримання прав і основних свобод людини. Проблема набуває особливої актуальності, якщо зволікається переговорний процес щодо видачі, або необґрунтовано розширюється тлумачення підстав у її відмові. Це, у свою чергу, сприяє появі такої "альтернативи" екстрадиції, як викрадення людини (йдеться, зокрема, про справи "Уряд Ізраїлю проти Ейхмана" 1961 р. та "США проти Нор'єги" 1990 р.⁸). І хоча серед виправдань такої практики посилаються на надмірну тривалість процесу видачі, що може дати час і змогу особі уникнути правосуддя, а також на відсутність окремої угоди чи ймовірність відмови в екстрадиції, такі дії є негативними і повинні бути засуджені. Так, заявою голів урядів Карибської спільноти щодо рішення Верховного Суду США у справі Альвареса-Мачайна (він був викрадений американськими властями з території Мексики) рішуче заперечувалась ідея, що "будь-яка держава може домагатися застосування свого права шляхом викрадення осіб на території іншої суверенної держави ... Подібні дії є порушенням найфундаментальніших принципів міжнародного права і повинні бути безумовно засуджені міжнародним співтовариством"⁹.

⁷ Можливість угоди *ad hoc* на основі національного законодавства надана відповідними законами в Азербайджанській Республіці, Коста-Ріці, Таїланді, Франції та інших країнах, при цьому законодавче врегулювання питання має свої особливості (так, законом Південної Африки екстрадиція *ad hoc* допускається лише за згоди голови держави).

⁸ Генерала Мануеля Нор'єги, якого підозрювали в торгівлі наркотиками, було привезено до США для кримінального переслідування після того, як 20 грудня 1989 року президент Буш віддав наказ про військову окупацію Панами.

⁹ Див.: *Вихрист С.* До визначення екстрадиції // Український часопис міжнародного права. — 2001. — № 1. — С. 57-60.

В інших спірних ситуаціях, як правило, звертаються до прецедентів або вирішують кожну справу завдяки конкретним домовленостям у межах дипломатичних переговорів: нагальна потреба правового забезпечення ефективного балансу між інтересами держав при розв'язанні питання про видачу (або невидачу) існує й донині. При виникненні колізій між вимогами про видачу питання вирішуються на власний розсуд держави, до якої вони звернені. Так, якщо видача злочинця запитується одночасно декількома державами або за одне й те ж діяння, або за різні діяння, запитувана держава ухвалює своє рішення з урахуванням усіх обставин і особливо стосовно тяжкості та місця вчинення злочинів, відповідних дат надходження запитів, громадянства відповідної особи та можливості подальшої видачі злочинця іншій державі¹⁰.

У сучасній міждержавній практиці сформувалися дві основні правові моделі екстрадиції: т. зв. європейська (об'єднує правові системи романо-германської правової сім'ї континентальної Європи, Латинської Америки та ін.) і т. зв. американська (правові системи сім'ї загального права). Для держав з європейською моделлю екстрадиції вирішальним є персональний принцип відповідальності, але для держав з американською моделлю — територіальний принцип.

Американська модель екстрадиції не визнає за принципами видачі загальнообов'язкового характеру: за умови відсутності відповідної угоди держави не зобов'язані видавати злочинців. До речі, якщо держава не пов'язана договором про видачу втікачів від правосуддя, вона має право надавати їм притулок. Крім того, за американською моделлю припускається видача і власних громадян: у розв'язанні питання, по суті, бере участь суд, що розглядає кожну справу з урахуванням конкретних обставин для того, щоб забезпечити невідворотність покарання злочинця навіть через "ліберальне" тлумачення договорів і законів.

Особливістю європейської моделі екстрадиції є наявність устояної системи чітко визначених принципів, що сформувалися на основі загальноприйнятих норм кримінального права і у 1957 р. були кодифіковані Європейською конвенцією про видачу правопорушників. Конвенція сформулювала процедуру екстрадиції, що зобов'язала держав-учасниць надавати одна одній всебічну допомогу у переміщенні під компетентну кримінальну юрисдикцію правопорушників, що переховуються від правосуддя. У своїй екстрадиційній діяльності держави-учасниці мають орієнтуватися на конвенційні правила-принципи, що обмежують сферу дії екстрадиційних механізмів.

Так, правило подвійної кримінальності (або тотожності) означає, що видача правопорушників здійснюється у зв'язку з правопорушеннями, які караються за законами запитуючої і запитуваної держав (ч. 1 ст. 2 Конвенції)¹¹. Подвійна кримінальність є принципом екстрадиції багатьох договорів, національних законів і режимів взаємності¹². Однак, його практичне застосування ускладнюється тим,

¹⁰ Напр., декілька варіантів подолання колізійних ситуацій передбачає законодавство Франції. Так, якщо за один і той самий злочин екстрадиції вимагають декілька держав, то перевага надається тій державі, проти інтересів якої було спрямовано це правопорушення, або ж тій державі, на чій території воно було скоєно. Якщо ж конкуруючі вимоги про екстрадицію мають за підставу різні злочини, то для того, щоб визначити право першочерговості, враховуються всі обставини справи, зокрема: тяжкість та місце вчинення злочину, дата подачі запиту, надання відповідних гарантій державами, що роблять запит тощо.

¹¹ С. С. Беляєв вважає, що "якщо будь-яке діяння не каране за законодавством однієї держави через будь-які правові, географічні та інші особливості даної держави, то в цьому випадку принцип подвійної кримінальності може ігноруватися" (Беляєв С. С. Екстрадиція в уголовном праве: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. — М.: МГУ, 1999. — С. 12).

¹² Принцип подвійної кримінальності закріплений у національних законах Азербайджанської Республіки, Ізраїлю, Канади, Швеції тощо.

що обидві сторони можуть іменувати, визначати, класифікувати або кваліфікувати злочинні правопорушення по-різному, включаючи неоднакові ознаки діяння в якості істотних елементів складу злочину. Уявляється, що кваліфікація такого діяння повинна здійснюватися з урахуванням його юридичної природи, а не у зв'язку з особливостями найменування (перевага має надаватися збігу сутнісних ознак злочинів, а не їхньої лінгвістичної тотожності). Тим не менше, доки угоди або внутрішнє законодавство не усунуть дані колізії технічного характеру, вони будуть залишатися серйозною перешкодою для здійснення ефективної й прогнозованої екстрадиції.

Правило спеціалізації означає відповідність діянь, за вчинення яких здійснюється видача, конкретним вимогам, зокрема, такі діяння мають каратися за законами запитуючої і запитуваної держав позбавленням волі на строк понад рік або більш суворим покаранням. Якщо особа визнається винною і вирок про ув'язнення або постановою про утримання під вартою проголошується на території запитуючої держави, термін призначеного покарання має складати не менше чотирьох місяців (ч. 1 ст. 2 Конвенції). До речі, методу "мінімального строку покарання", а не методу перерахування злочинів, за якими може слідувати видача, віддають свою перевагу багато фахівців. На їх думку, такий підхід має бути сприйнятий усіма державами, що дозволить їм більш динамічно визначати злочини, за які видача може мати місце.

Правило конкретності і правило переконливості означають, що видана особа може переслідуватися та засуджуватися тільки за злочин, за який вона була видана. Тому запитуюча держава пов'язана формулою звинувачення, що є підставою видачі особи. Якщо кваліфікація злочину, у зв'язку з яким пред'являється обвинувачення, змінюється під час розгляду справи, видана особа може переслідуватися або засуджуватися тільки коли кваліфікуючі ознаки нового складу злочину свідчать про те, що це діяння є таким, що тягне за собою видачу (ст. 14 Конвенції). Держава, яка висунула вимогу про видачу, повинна надати переконливі докази вчинення злочинів, а саме: час і місце їх вчинення, юридичну кваліфікацію і посилання на відповідні правові положення тощо (ст. 12 Конвенції). Таким чином, видаючи особу, що скоїла злочин, держава, на території якої вона знаходилась, виходить з того, що межі її переслідування будуть обмежені лише діянням, що вказане у запиті про видачу. Вихід за його рамки означав би порушення погоджених правил, що регламентують видачу злочинців, і міг би привести до неправомірного збільшення обсягу кримінального переслідування. При цьому сучасна екстрадиційна практика не ставиться до появи нових додаткових обвинувачень у справі про екстрадиційний злочин як до ситуації, що однозначно суперечить принципу незмінності кваліфікації.

Правило невидачі у зв'язку із закінченням строків давності кримінальної відповідальності та відбування покарання за законодавством запитуючої і запитуваної держав (ст. 10 Конвенції) і правило заборони подвійної відповідальності (ст. 9 Конвенції). Останнє правило (*non bis in idem*) означає, що видача не здійснюється, якщо компетентні органи запитуваної держави проголосили остаточне рішення щодо відповідної особи у зв'язку зі злочином, за який вимагається видача. Таке ж правило застосовується, якщо компетентні органи запитуваної держави ухвалили рішення або не порушувати, або припинити переслідування у зв'язку з таким самим злочином.

Правило невидачі за вчинення політичних, військових і фінансових злочинів, крім передбачених міжнародними угодами випадків (ст.ст. 3, 4, 5 Конвенції). Так, видача не здійснюється, якщо злочин, у зв'язку з яким держава запитується, розглядається запитуваною стороною як політичний злочин або злочин, пов'язаний з політичним правопорушенням (вбивство або замах на вбивство глави держави

або члена його сім'ї політичним злочиним не вважається). Таке ж правило застосовується, якщо запитувана держава має достатньо підстав вважати, що запит про видачу правопорушника за вчинення звичайного кримінального злочину був вчинений для переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної належності чи політичних переконань, або ж, якщо становище такої особи може бути погіршене через будь-яку з цих причин.

Такий підхід, оснований на обмеженні видачі за політичні злочини, піддається серйозній критиці, і передусім у контексті боротьби з міжнародним тероризмом. Більше того, у деяких сферах міжнародного співробітництва, пов'язаних із доставкою обвинувачуваних запитуючій державі, характер злочину не є юридичною перешкодою для здійснення необхідних примусових дій¹³. Крім того, фахівці констатують, що “караність політичних злочинів за національними кримінальними законами підкорюється правилам, які встановлені стосовно всіх інших кримінальних діянь, інакше кажучи, кримінальне законодавство не передбачає ніякого спеціального режиму для переслідування злочинів, що входять до даної категорії”¹⁴. Хоча екстрадиційні закони використовують терміни “політичний злочин”, “злочин політичного характеру”, разом із тим ні угоди, ні внутрішнє законодавство не передбачають відповідної дефініції подібних діянь. Тому визначення політичного характеру злочину — питання внутрішньої компетенції запитуваної держави і його екстрадиційної практики. Як вихід з такої ситуації, обумовленої відсутністю однакового визначення поняття політичного злочину, може бути включення до екстрадиційних договорів застереження про невидачу у зв'язку з наданням особі політичного притулку.

Правило невидачі до держави, що застосовує смертну кару. У видачі може бути відмовлено, якщо злочин, за який вимагається видача, карається смертною карою за законодавством запитуючої держави і якщо законодавство запитуваної держави не передбачає смертної кари за такий самий злочин або вона, як правило, не виконується¹⁵. Однак видача може здійснитися, якщо запитуюча держава надасть запитуваній державі достатніх гарантій того, що смертний вирок не буде виконаний (ст. 11 Конвенції). Зокрема, на цій підставі в 1999 року Угорщина відмовила Україні у видачі її громадянина, який підозрювався у вчиненні на українській території тяжкого злочину (з аналогічної проблемою свого часу стикалися Франція, США, Китай та деякі інші держави). Правило невидачі в державу, що застосовує смертну кару, було підтверджено у 1989 р. Європейським Судом з прав людини по справі Сьоринг проти Сполученого Королівства¹⁶. У випадку, коли у екстрадиції відмовлено на даній підставі, з метою дотримання принципу невідворотності покарання за здійснений злочин держави дотримуються принципу “*aut dedere aut judicare*” (або видай, або суди). Хоча самим надійним виходом з даної ситуації автор вважає юридичне скасування смертної кари у всіх сучасних правових системах¹⁷.

¹³ Зокрема це пов'язано із запровадженням з 1 січня 2004 року країнами Євросоюзу Європейського ордеру на арешт.

¹⁴ Сафаров Н. А. Указ. работа. — С. 142.

¹⁵ Законодавство деяких країн (напр., Португалії) забороняє екстрадицію у випадку можливого призначення не лише смертної кари, а й довічного ув'язнення; екстрадиційні закони Швеції та Ісландії доповнюють відомні підстави віком особи або станом його здоров'я, враховуючи гуманітарний характер таких підстав.

¹⁶ Европейский Суд по правам человека. Избранные решения: В 2 т. / Ред. В. А. Туманов. — М.: НОРМА, 2001. — Т. 1. — С.637-658.

¹⁷ Див.: Шевченко О. Т. Нужна ли Украине смертная казнь? — Х.: Фолио, 1997. — 96 с.; Шевченко О. Т. Европейська практика скасування смертної кари // Міжнародне право і національне законодавство: 36. наук. праць. — К.: КиМУ. — 2002. — Вип 2. — С. 24-41.

Правило невидачі власних громадян означає, що держава має право відмовити у видачі своїх громадян, громадянство яких визначається під час ухвалення рішення стосовно видачі злочинця (ст. 6 Конвенції).

Держави європейської моделі екстрадиції, як правило, дотримуються правила невидачі власних громадян, крім випадків, передбачених міжнародними угодами (однак така заборона стосується національної, а не міжнародної юрисдикції)¹⁸. Так, видача громадянина України та особи без громадянства, яка постійно проживає в Україні, іноземній державі є неприпустимою. Ч. 1 ст. 10 КК України базується на положенні ч. 2 ст. 25 Конституції України, згідно з яким громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. У ч. 1 ст. 10 КК йдеться не тільки про громадянина України, а й про особу без громадянства, яка постійно проживає в Україні (це не стосується випадків видачі зазначених осіб повноважному міжнародному судовому органу у зв'язку з можливим вчиненням ними злочинів, передбачених міжнародними конвенціями).

Треба мати на увазі, що хоча держави й надають переважного значення відмові від екстрадиції своїх громадян, проте розвиток конституційних підходів до цієї проблеми зазнає останнім часом певних змін. З'явилися тенденції обмеження заборони на екстрадицію власних громадян у державах континентальної системи права шляхом внесення відповідних змін до екстрадиційних законів та конституцій (Австрії, Колумбії, Ель Сальвадору, Греції, Швейцарії, Німеччини, Португалії, Італії) і у пом'якшенні вимог до допустимості й обґрунтованості доказів за екстрадиційними угодами країн системи загального права (Південно-Африканська Республіка, Канада, Нова Зеландія). До того ж, і сучасна міжнародна договірна практика (наприклад, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р.) дає підставу стверджувати, що «деякі найважливіші юридичні інструменти, прийняті останнім часом, відображають тенденцію до більш ліберального тлумачення правила невидачі громадян і враховують можливість екстрадиції громадян»¹⁹. Збільшується кількість угод та конвенцій, що стимулюють сторони сумлінно здійснювати свою юрисдикцію стосовно злочинців, які не були екстрадовані через їхнє громадянство або інші відмовні підстави²⁰.

В цілому, Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року донині обґрунтовано характеризується як юридичний фундамент, на якому базуються стосунки європейських держав з питань екстрадиції²¹. У взаємовідносинах її сторін Конвенція замінює положення будь-яких двосторонніх договорів, конвенцій або угод, які регулюють видачу між будь-якими сторонами Конвенції (ст. 28). Держави укладають між собою двосторонні або багатосторонні угоди для доповнення положень цієї Конвенції або сприяння застосуванню принципів, що в ній містяться²². Так, деякі країни (Австрія, Німеччина,

¹⁸ Держави системи загального права послідовно дотримувалися принципу територіальної юрисдикції стосовно своїх громадян та екстрадували їх лише у тому випадку, якщо держави, що роблять запит, надали усі необхідні докази з дотриманням жорстких вимог до їх допустимості та обґрунтованості.

¹⁹ Сафаров Н. А. Европейская система экстрадиции: некоторые проблемы реформы // МЖМП. — 2006. — № 1. — С. 66.

²⁰ Напр., Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., Конвенція ООН проти корупції 2003 р. тощо.

²¹ За певних умов, відповідно до ст. 30 Конвенції, до неї може приєднатися будь-яка держава, як це зробили, наприклад, у 1967 році Ізраїль, у 2003 році Південно-Африканська Республіка.

²² Пряму вказівку на це можна зустріти в текстах деяких міжнародних конвенцій, наприклад, у Конвенції СНД про правову допомогу в цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993 р., Конвенції ЄС про видачу між державами-членами ЄС від 27.09.1996 р. тощо.

Швеція та ін.) у прийнятих законах про видачу деталізували конвенційні принципи й передбачили можливість відмови у видачі на підставі невідповідності судової системи запитуючої держави вимогам Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року.

Проте в тих випадках, коли між двома або декількома сторонами Конвенції видача правопорушників здійснюється на основі однакового законодавства, сторони можуть вільно регулювати свої екстрадиційні відносини, незважаючи на положення цієї Конвенції. У багатьох державах національне право є достатньою підставою для видачі і за відсутності міжнародних договорів.

Вочевидь, що Європейська конвенція 1957 р. у свій час стала одним з найбільш ефективних юридичних інструментів у сфері міжнародного кримінально-правового співробітництва й тривалий час адекватно відображала реалії міждержавної кооперації у боротьбі зі злочинністю, дозволяючи передавати під компетентну юрисдикцію обвинувачуваних для кримінального переслідування або засуджених для виконання покарання²³. Проте традиційні механізми екстрадиції, змушено пристосовуючись до суттєвих розходжень у матеріально-правовому й процесуальному екстрадиційному законодавстві держав, вже не відповідають сучасним вимогам, які висувуються у сфері міжнародного співробітництва по боротьбі зі злочинністю. Реформа європейського механізму екстрадиції, що проводилася в останні роки, націлена, насамперед, на звуження багатьох екстрадиційних обмежень для того, щоб відповідні процедури ставали більш гнучкими й широкими за сферою своєї дії. Прогнозується, що такі тенденції у розвитку екстрадиційного права й практики мають сприяти функціонуванню екстрадиції як обґрунтованому, своєчасному й прогнозованому інституту.

²³ Muther T. The Extradition of International Criminals: A Changing Perspective // Denver Journal of International Law and Policy. — 1995. — Vol. 24. — № 1. — P. 221.